



Materijal koji se sadrži u ovoj kompilaciji je u originalu objavljen 2008. od strane OEBS-ove Kancelarije za Demokratske Institucije i Ljudska Prava (ODIHR), Ženevskog Centra za Demokratsku Kontrolu Oružanih Snaga (DCAF) i Međunarodnog instituta Ujedinjenih Nacija za istraživanje i obuku u unapređivanju žena (INSTRAW) u okviru seta alata o rodu u reformama sektora bezbednosti (Gender and Security Sector Reform Toolkit). Ovaj nezvanični prevod na Srpski jezik pripremila je OEBS Misija u Srbiji.

# Reforma policije i rodno pitanje

## SADRŽAJ

Zašto je rodno  
pitanje važno za  
reformu policije?

Kako integrirati rodno  
pitanje u reformu  
policije?

Postkonfliktni  
izazovi i  
mogućnosti

Pitanja za reformu  
policije

Dodatne informacije

Vrlo je prisutna svest o tome da reformom sektora bezbednosti (RSB) treba izaći u susret različitim bezbednosnim potrebama muškaraca, žena, dečaka i devojčica. Integriranje rodni pitanja je takođe ključ za efikasnost i odgovornost sektora bezbednosti, kao i za lokalno vlasništvo nad procesom reformi i legitimitet RSB.

U ovim praktičnim napomenama daje se kratak uvod u koristi od integrisanja rodni pitanja u reformu policije, kao i praktične informacije u vezi sa tim.

Ove praktične napomene se baziraju na dužem alatu i zajedno sa tim alatom čine deo *Seta alata za rodno pitanje i RSB*. Set alata je osmišljen tako da obezbedi uvod u rodno pitanje za one koji učestvuju u RSB i kreatore politike; Set alata obuhvata 12 alata sa odgovarajućim praktičnim napomenama - vidi *Dodatne informacije*.

## Zašto je rodno pitanje važno za reformu policije?

**Reforma policije** znači transformisanje ili promenu organizacije policije u odgovornu policijsku službu koja obavlja policijske poslove na način koji odgovara potrebama lokalnih zajednica.<sup>1</sup>

**Rod** se odnosi na uloge i odnose, osobine ličnosti, stavove, ponašanja i vrednosti koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. 'Rod' se, dakle, odnosi na *naučene* razlike između muškaraca i žena, dok se 'pol' odnosi na *biološke* razlike između muškaraca i žena. Rodne uloge se veoma razlikuju u okviru kultura i po kulturama i mogu se menjati tokom vremena. Rod se ne odnosi samo na žene ili muškarce, već i na njihove međusobne odnose.

### Efikasno ostvarivanje bezbednosti za muškarce, žene, devojčice i dečake

- Pošto je policija odgovorna za održavanje javnog reda i zaštitu ljudi, policijski službenici su dužni da razumeju i preduzimaju akcije za sprečavanje i reagovanje na različite oblike zločina i nesigurnosti sa kojima se sučeljavaju muškarci, žene, devojčice i dečaci.
- Rodno nasilje (RN), uključujući porodično nasilje, trgovinu ljudima i seksualno zlostavljanje, jeste jedna od najvećih pretnji po bezbednost ljudi širom sveta. Policijski službenici moraju proći kroz odgovarajuću obuku da bi odgovorili na potrebe žrtava RN, kao i da bi efikasno procesuirali i istraživali ove zločine.

### Reprezentativna policijska služba

- Stvaranje policijske službe koja je reprezentativna za stanovništvo kome treba da služi – u smislu etničkog porekla, pola, vere, jezika, plemenske pripadnosti itd. – povećava kredibilnost, poverenje i legitimitet službe u očima javnosti.
- Reprezentativna policijska služba povećava operativnu efikasnost, preko širokog spektra veština, iskustava, obrazovanja i kulture, što maksimira njenu sposobnost da daje lokalna rešenja za lokalne probleme.<sup>2</sup>
- Žene često unose svoje specifične veštine i snagu u policijski posao, kao što su sposobnost da ublaže potencijalno nasilne situacije, da upotrebu sile svedu na najmanju moguću meru i da koriste dobre komunikacione veštine.<sup>3</sup> U određenom kontekstu, ženski policijski službenici su neophodni da izvrše opkoljavanje i pretres žena, da proširuju mrežu u prikupljanju obaveštajnih podataka i pomaganju žrtvama RN.
- Uopšte uzev, muškarci su danas suviše brojni u policijskoj službi. Potrebne su, dakle, specifične inicijative za povećanje angažovanja, zadržavanja i napredovanja žena u policijskoj službi.

## Nediskriminatorna policijska služba koja promovira ljudska prava

- Eliminisanje diskriminacije i kršenja ljudskih prava, kao što su seksualno zlostavljanje i silovanje, od strane policijskih službenika a protiv građana i saradnika, pomoći će u stvaranju efikasne i produktivne radne sredine.
- Diskriminatorno ponašanje policijskih službenika može sprečiti jednako pravo na pristup policijskim uslugama. U mnogim zemljama, žene prijavljuju da je policija neosetljiva i da je sklona da ne istražuje na adekvatan način rodne zločine.<sup>4</sup> Rodno osetljiva politika, protokoli i kapacitet građenja mogu povećati profesionalnost policije i pristup policijskim uslugama.

### Uskladenost sa obavezama po međunarodnim zakonima i instrumentima

Preduzimanje inicijative za integrisanje rodni pitanja u reformu policije nije samo stvar operativne efikasnosti; to je neophodno i za postupanje u skladu sa međunarodnim i regionalnim zakonima, instrumentima i normama koje se tiču bezbednosti i rodni pitanja. Ključni instrumenti obuhvataju:

- *Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena* (CEDAW, 1979)
- *Deklaraciju iz Pekinga i Platformu za akciju (1995)*

Za dodatne informacije, vidi Aneks Seta alata o međunarodnim i regionalnim zakonima i instrumentima.

## Kako integrisati rodno pitanje u reformu policije?

### Oцена

- Davanje rodno osetljivih ocena ili vršenje revizija sa posebnim fokusom na rodni pitanjima, kao što je stopa angažovanja žena, stopa seksualnog zlostavljanja ili reagovanje na porodično nasilje.

### Rodno osetljiva politika, protokoli i procedure

- Razvoj i sprovođenje specifičnih protokola/procedura za istraživanje, gonjenje počilaca i pomoć žrtvama RN.
- Uspostavljanje rodno osetljivih kodeksa ponašanja i politike kada je u pitanju diskriminacija, seksualno zlostavljanje i nasilje koje vrše policijski službenici, kao i unutrašnji i spoljni mehanizmi prijavljivanja preko kojih se mogu primati pritužbe.
- Angažovanje policijskih službenika veterana za istorije RN, uključujući porodično nasilje.
- Stvaranje struktura za davanje inicijativa za nagrađivanje rodno osetljivog obavljanja policijskih poslova uz poštovanje ljudskih prava.
- Revizija operativnih okvira, protokola i procedura:
  - U postojećim ženskim policijskim udruženjima i drugim udruženjima policijskih službenika, za utvrđivanje sadašnje situacije i koje su to reforme potrebne.
  - U odborima za obavljanje policijske službe u zajednicama, organizacijama civilnog društva, uključujući ženske grupe i žrtve nasilja, radi utvrđivanja koje su to reforme potrebne, kao i za obezbeđivanje protokola i procedura osetljivih na potrebe zajednice.

### Ženske policijske stanice/jedinice protiv porodičnog nasilja

- Razmatranje uspostavljanja ženskih policijskih stanica (ŽPS) ili specifičnih jedinica protiv RN da bi se što više žrtava ohrabilo da prijave nasilje, čime bi se poboljšalo reagovanje policije na RN (vidi Polje 1).

### Obuka o rodnoj ravnopravnosti

- Integrisanje rodni pitanja u osnovnu obuku za sve policijske službenike, uključujući civilno osoblje.
- Obezbeđivanje obavezne i sveobuhvatne obuke o rodnoj osetljivosti i seksualnom zlostavljanju za celokupno policijsko osoblje.
- Obezbeđivanje sveobuhvatne obuke za sticanje veština vezano za specifične rodne teme, kao što je ispitivanje žrtava trgovine ljudima, i protokola za reagovanje na porodično nasilje, anti-gej nasilje, zlostavljanje dece i seksualno zlostavljanje.

## Polje 1

### Ženske policijske stanice (ŽPS) u Latinskoj Americi <sup>5</sup>

Istraživanje iz 2003. godine vezano za ŽPS u Argentini, Brazilu, Kolumbiji, Kostariki, Ekvadoru, Nikaragvi, Peru i Urugvaju pokazalo je da je svaka struktura jedinstvena i da služi različitim segmentima stanovništva, u zavisnosti od zemlje i krivičnih zakona. Mada postoje razlike, glavne karakteristike su sledeće:

- Većina zemalja se bavi domaćim ili porodičnim nasiljem protiv žena, dečaka i devojčica.
- Usluge se pružaju u saradnji sa državnim i nedržavnim akterima.
- Policijske usluge obuhvataju procesuiranje izjava, vršenje istraga i medijaciju sporazuma u saradnji sa socijalnim radnicima.
- Policijski službenici u ŽPS su isključivo žene.
- Za korisnike usluga nema nikakvih troškova za pristup multidisciplinarnim uslugama.

Ciljevi jedinica ŽPS:

- Zaštita žena protiv pretnji po njihovu bezbednost.
- Obezbeđivanje pristupa medicinskim i psihološkim službama za pružanje pomoći, koje inače nisu dostupne uglavnom siromašnim korisnicima.
- Usredsređivanje na rodni aspekt kada je u pitanju bezbednost uopšte.
- Doprinosenje dobrom upravljanju preko saradnje između pokreta žena i NVO, policije i u nekim slučajevima državnih mehanizama za zaštitu žena u oblasti pružanja usluga, koordinacije i upravljanja.
- Prikupljanje podataka o zločinima koje rešavaju specijalizovane jedinice ŽPS.

## Angažovanje, zadržavanje i napredovanje žensko osoblja

- Razmatranje uspostavljanja strateških ciljeva za angažovanje i zadržavanje žena.
- Ažuriranje politike angažovanja i prakse za obezbeđivanje privlačenja punog raspona kvalifikovanih pojedinaca, uključujući grupe sa nedovoljno zastupljenim angažovanim pripadnicima (vidi Polje 2).
- Ažuriranje opisa poslova radi tačnog reflektovanja veština potrebnih u savremenom obavljanju policijskih poslova.
- Revizija i prilagođavanje politike ljudskih resursa za obezbeđivanje njihovog nediskriminatornog, rodno osetljivog i porodici naklonjenog pristupa.
- Uspostavljanje ženskih policijskih udruženja i mentorskih programa.
- Revizija standarda za ocenu poslova i zadataka i promovisanje kriterijuma protiv diskriminacije. Implementiranje revizija ocene vezane za učinak u obavljanju poslova.
- Obezbeđivanje jednakog pristupa obuci na poslu za napredovanje u karijeri.

## Nadzor civilnog društva i saradnja

- Razmatranje obavljanja policijskih poslova u zajednici kao efikasne strategiju za ostvarivanje bezbednosti u saradnji sa zajednicom, uključujući organizacije civilnog društva, kao što su ženske grupe (npr. putem obuke i uvođenjem patrola).
- Uspostavljanje referalnih sistema za policiju za dovođenje u kontakt žrtava sa službama zajednice, uključujući ženske organizacije.
- Stvaranje ili jačanje mehanizama civilnog nadgledanja, kao što su odbori za policiju u zajednici za povećanje poverenja javnosti i uspostavljanje formalnih kanala komunikacije između policije i zajednice.
- Građenje kapaciteta organizacija civilnog društva za efikasan monitoring policije kad je u pitanju kršenje ljudskih prava.

### Takođe na raspolaganju u Alatu 2...

- Model akcionog plana za rodnu reformu
- Uzorak protokola sporazuma između policije i grupe u zajednici
- Dobra praksa u rešavanju RN
- Rodna ček lista za obavljanje policijskih poslova u zajednici
- Saveti kako ocenjivati radnu sredinu
- Ček lista za izradu opisa poslova
- Strategije za angažovanje, zadržavanje i napredovanje žena
- Ček lista za politiku protiv seksualnog uznemiravanja i zlostavljanja

## Postkonfliktni izazovi i mogućnosti

U postkonfliktnim zemljama često postoji velika nesigurnost uz određene oblike rastućeg nasilja. Policijske službe se mogu približiti potpunom kolapsu ili nedostatku legitimiteta zbog učešća u konfliktu. Često postoji hitna potreba za sistematskim reformama policije, uključujući prevenciju visoke stope postkonfliktnog RN.

### Izazovi za integrisanje rodnih pitanja

- Pripadnici policije često vrše nasilje, uključujući silovanje i seksualno zlostavljanje protiv pripadnika zajednice, što dovodi do visokog stepena nepoverenja. U takvim slučajevima je možda teško angažovati žene i procenat prijavljivanja RN je nizak.

## Polje 2

### Pomoć u obrazovanju ženskih policijskih službenika u Liberiji <sup>6</sup>

U Liberiji, Ujedinjene nacije i Vlada Liberije utvrdile su Program za pomoć u obrazovanju potencijalnih ženskih službenika u Nacionalnoj policiji Liberije (NPL). Cilj ovog ubrzanog programa je podizanje obrazovnog nivoa zainteresovanih žena do srednjoškolskog nivoa tako da mogu da se kvalifikuju za rad u NPL. Kao što je izjavio Alan Doss, šef Misije UN u Liberiji, prilikom lansiranja programa za mlade žene u Liberiji: 'Ovo je prilika ne samo za povećanje vašeg obrazovanja, već i da se, ako uspešno položite test, zaposlite u NPL i promenite nešto nabolje u vašoj zemlji, posebno kada su u pitanju žene u ovoj zemlji.'

- Policijske institucije često sumnjaju u organizacije civilnog društva i opiru se da rade sa njima.
- Nacionalna policija često radi u teškim uslovima bez opreme i slabo je plaćena, a od nje se očekuje da obavlja sve svoje poslove, što često rezultuje u oklevanju da se reformskim procesima da prioritet, uključujući rodne reforme.
- Posvećenost reformi rodno osetljive politike smanjuje se sa povećanjem broja zločina, kada se policija okreće opresivnom načinu za rešavanje zločina, čime se određene grupe u društvu lišavaju bilo kakvih prava.
- Nisu samo nacionalne policijske snage te koje obavljaju policijske poslove – tu su i bezbednosne kompanije, milicije i oružani nevladini akteri koji treba da se uključe u napore za rodno osetljivu reformu sektora bezbednosti.

### Mogućnosti za integrisanje rodnih pitanja

- Međunarodna pažnja i finansijska pomoć može da utiče na proces reformi, u smislu osetljivosti na potrebe muškaraca i žena, a posebno međunarodne civilne policijske snage koje deluju kao uzor.
- Promenjene rodne uloge i socijalne strukture obezbeđuju prostor da što više žena razmatraju policiju kao svoju profesionalnu mogućnost.
- Ekstenzivna reforma policijske službe obezbeđuje mogućnost za postavljanje seta ciljeva za angažovanje žena, angažovanje veterana za RN, i integrisanje rodnih pitanja u novu politiku i protokole, operativno programiranje i obuku.
- Može se povećati broj žena za zapošljavanje u policiji – uključujući žene koje se nalaze na čelu svojih domaćinstava i bivše žene borce.
- Zbog visoke stope RN u konfliktom i postkonfliktnom okruženju, može se javiti inicijativa za uspostavljanje specijalizovanih jedinica za borbu protiv nasilja nad ženama i decom, kao u Avganistanu, Liberiji i Sijera Leoneu (vidi Polje 3).

Sijera Leone je prošao kroz decenijski konflikt gde je rodno nasilje korišćeno kao metod ratovanja. Žene i devojčice su otmrane, eksploatisane, zlostavljane, sakaćene i mučene. Pored ratnih zločina, studija Hjuman Rajts Voča (HRW) za period 1998-2000 pokazala je da je 70% intervjuisanih žena prijavilo da ih njihovi muški partneri tuku, dok je 50% prisiljavano na polni odnos. Ove žene ne samo da su zlostavljane, već je postojala i kultura ćutanja koja je okruživala RN. Istraživanja pokazuju da je 60% žena koja je ispitivao HRW verovalo da žene zaslužuju da ih muževi tuku, što je shvatanje sa kojim se moramo sučeliti.

Budući da je kultura ćutanja počela da se razbija, sve više je rasla svest o tome da žrtvama nasilja policija mora da je dostupna za prijavljivanje zločina, za zaštitu u privremenim skloništim, za pružanje lekarske i psihološke, kao i pravne pomoći. Međutim, stav policije prema žrtvama seksualnog nasilja nije bio usmeren ka pružanju pomoći žrtvama, što je rezultovalo u tome da mnoge žene nisu želele da prijave zločine policiji. Kao odgovor na to, Vlada je ustanovila prvu Jedinicu za pomoć porodici u 2001. godini za borbu protiv fizičkih napada, seksualnog zlostavljanja i okrutnog ponašanja prema deci. Pored toga, organizovana je obuka za policijske službenike o tome kako rešavaju probleme porodičnog i seksualnog nasilja.

## Pitanja vezana za policijsku reformu

Jedan od najboljih načina za utvrđivanje polaznih tačaka, prednosti i mana pri uvođenju rodnih perspektiva u reformu policije jeste ocenjivanje. U daljem tekstu su modeli pitanja vezanih za rodni aspekt koja su važna za ocenjivanje reforme policije, proces monitoringa i evaluacije.

- Da li postoji operativni okvir, politika, procedure ili drugi mehanizmi za usmeravanje reagovanja policije na RN?
- Da li postoje rodno osetljivi kodeksi ponašanja i sveobuhvatne politike vezano za seksualno uznemiravanje i zlostavljanje? Da li su na snazi? Da li se prati njihovo sprovođenje?
- Da li policijsko osoblje dobija adekvatnu obuku vezano za građenje kapaciteta u pogledu rodni pitanja?

- Da li su uspostavljeni unutrašnji i spoljni mehanizmi za podnošenje pritužbi i da li su dostupni? Da li postoji ombudsman kome se podnose pritužbe za seksualno uznemiravanje ili zlostavljanje, diskriminaciju ili nasilje?
- Da li postoje tela za civilno nadgledanje, kao što su odbori policije u zajednici? Da li oni prate RN i diskriminaciju?
- Koliki je broj i koje su funkcije ženskog i muškog policijskog osoblja?
- Da li postoje mere za veće angažovanje, zadržavanje i napredovanje ženskog policijskog osoblja, kao i grupa koje su nedovoljno prisutne u policiji? Da li je postupak zapošljavanja nediskriminatorski? Da li ženski policijski službenici dobijaju istu platu i da li uživaju iste privilegije kao muškarci?
- Da li žene i muškarci, i u gradskom i seoskom okruženju, imaju pristup policijskim uslugama?
- Da li postoje programi za obavljanje policijskih poslova na nivou zajednice i inicijative te vrste?

## Dodatne informacije

### Izvori

Centre for Children and Families in the Justice System – *Handbook for Police Responding to Domestic Violence: Promoting Safer Communities by Integrating Research and Practice*, 2004.

Council of Europe – *The VIP Guide: Vision, Innovation and Professionalism in Policing Violence Against Women and Children*, 2001.

International Centre for Criminal Law Reform and Criminal Justice Police - *Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence Against Women in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice: Resource Manual*, 1999.

National Centre for Women and Policing - *Recruiting and Retaining Women: A Self-Assessment Guide for Law Enforcement*, 2001.

OECD-DAC – *OECD DAC Handbook on Security System Reform: Supporting Security and Justice*, 2007.

UNIFEM/UNDP – *Gender Sensitive Police Reform in Post-Conflict Situations – a policy briefing paper*, 2007.

### Organizacije

Commonwealth Human Rights Initiative - [www.humanrightsinitiative.org](http://www.humanrightsinitiative.org)

European Network of Police Women - [www.enp.nl](http://www.enp.nl)

International Association of Women Police - [www.iawp.org](http://www.iawp.org)

National Center for Women and Policing - [www.womenandpolicing.org](http://www.womenandpolicing.org)

Open Society Justice Initiative - [www.justiceinitiative.org](http://www.justiceinitiative.org)

OSCE Strategic Police Matters Unit - [www.osce.org/spmu/](http://www.osce.org/spmu/)

UNIFEM - [www.unifem.org](http://www.unifem.org)

### Set alata za rodno pitanje i RSB

1. Reforma sektora bezbednosti i rodno pitanje
  2. Reforma policije i rodno pitanje
  3. Reforma odbrane i rodno pitanje
  4. Reforma pravosuđa i rodno pitanje
  5. Reforma kaznene politike i rodno pitanje
  6. Upravljanje granicom i rodno pitanje
  7. Parlamentarno nadgledanje sektora bezbednosti i rodno pitanje
  8. Kreiranje politike nacionalne bezbednosti i rodno pitanje
  9. Nadgledanje sektora bezbednosti od strane civilnog društva i rodno pitanje
  10. Privatne vojne i bezbednosne kompanije i rodno pitanje
  11. Ocena, monitoring i evaluacija RSB i rodno pitanje
  12. Rodna obuka za osoblje u sektoru bezbednosti
- Aneks o međunarodnim i regionalnim zakonima i instrumentima

Svi ovi alati i praktične napomene su dostupni na: [www.dcaf.ch](http://www.dcaf.ch), [www.un-instraw.org](http://www.un-instraw.org) i [www.osce.org/odihr](http://www.osce.org/odihr).

Ove praktične napomene je pripremila Anna Korneeva iz UN-INSTRAW, na bazi Alata 2, čiji je autor Tara Denham.

<sup>1</sup> Groenewald, H. and Peake, G., *Police Reform through Community-Based Policing: Philosophy and Guidelines for Implementation*, (International Peace Academy: New York), 2004, str. 1.

<sup>2</sup> United Kingdom Police Home Office, 'It works...The Operational Benefits of Diversity for the Police Service', 2005, str. 4.

[http://police.homeoffice.gov.uk/news-and-publications/publication/human-resources/Operational\\_Benefits\\_Leaflet.pdf](http://police.homeoffice.gov.uk/news-and-publications/publication/human-resources/Operational_Benefits_Leaflet.pdf)

<sup>3</sup> Lonsway, K. et al., *Hiring & Retaining More Women: The Advantages to Law Enforcement Agencies*, National Center for Women & Policing, 2003.

<sup>4</sup> UNIFEM, *Not a Minute More: Ending Violence Against Women*, (UNIFEM: New York), 2003, str. 46.

<sup>5</sup> Jubb, N. and Izumino, W.P., 'Women and Policing in Latin America: A revised Background Paper', (Latin American Studies Association: Texas), 27-29 March 2003. <http://www.nevusp.org/downloads/down085.pdf>

<sup>6</sup> United Nations Mission in Liberia, 'Launching of Special Education Programme for Potential Female Recruits of Liberia National Police', Press Release Jan. 22, 2007. <http://unmil.org/article.asp?id=1951>